

МОМИР ДЕЈАНОВИЋ
Самостални истраживач
Добој

УДК 323(387.6):321.7
Прегледни рад
Примљен: 22.07.2019
Одобен: 27.08.2019
Страна: 69-88

ИЗБОРИ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ 2018. ГОДИНЕ

избор власти континуитета или промјена

Сажетак: Да ли ће на изборима у Босни и Херцеговини 2018. године бити изабрана власт континуитета или промјена је дилема и питање на које се даје одговор у овом раду на начин да се анализира постојање предизборних системских, партијских, програмских, антикорупцијских и других услова за избор представника у институцијама парламентарне и извршне власти који ће у мандату 2018-2022. година наставити да игноришу значајне проблеме у држави, ентитетима и кантонима, не остварују изборне програме и изазивају већинско незадовољство или ће почети да рјешавају проблеме, испуњавају програмска обећања, смањују незадовољство грађана и буде наду да је могуће имати добру власт. Рад садржи прогностички модел којим се може предвидјети избор власти континуитета или промјена у Босни и Херцеговини и другим државама са неконсолидованим представничким и партијским системом на основу постојања кредибилних политичких партија, заступања интереса конститутивних народа, коруптивног капацитета, успјешности вршења власти, остваривања изборних програма и изборне понуде.

Кључне ријечи: Босна и Херцеговина, конститутивни народи, избори, водеће етнопартије, представнички систем, добра влада, власт континуитета.

Избор власти континуитета или промјена су двије могуће изборне и постизборне опције у Босни и Херцеговини, које су предизборно предвидиве када се у везу доведу капацитети релевантних политичких партија за представљање посебних националних интереса, вршење власти, рјешавање најважнијих проблема у заједници, остваривање изборних програма и корупцију изборног процеса, изборна понуда и други системски услови. Основна хипотеза је да у Босни и Херцеговини не постоје кредибилне политичке партије и други системски услови да се на изборима 2018. године изаберу државна, ентитетске и кантоналне власти које ће обезбиједити промјене и да ће поново бити изабрана власт континуитета. Ова хипотеза биће провјерена на основу посебно креираног прогностичког модела, који ће узети у обзир кредибилитет водећих и дру-

гих релевантних етнопартија за заступање посебних интереса конститутивних народа, вршење власти у изборном циклусу 2014-2018. година, остваривање изборних програма у претходним изборним циклусима, поштене изборе и рјешавање проблема владавине права, корупције, заостајања у развоју, незапослености, сиромаштва, демографије, државног уређења и других и њихов утицај на избор власти континуитета или промјена.

Водеће етнопартије у Босни и Херцеговини су Странка демократске акције (СДА), Српска демократска странка (СДС), Хрватска демократска заједница Босне и Херцеговине (ХДЗ БиХ), Савез независних социјалдемократа (СНСД) и Социјалдемократска партија Босне и Херцеговине (СДП БиХ), које имају доминантно једнонационално бирачко тијело и капацитет да буду водеће владајуће и опозиционе парламентарне партије (Dejanović, 2016, 58). Кредибилне политичке партије имају капацитет да заступају јавни и посебне интересе конститутивних народа, успоставе добру власт, рјешавају најважније државне, ентитетске и кантоналне проблеме, остварују изборне програме и на поштен начин учествују на изборима.

Вјерско-национални расцјеп има дубоке коријене и вишевјековну историју у Босни и Херцеговини (Kasarić, 2005, 77), који се манифестује кроз националне, вјерске, територијалне, политичке, партијске, медијске и друге подјеле. Избор добре владе је најважније очекивање грађана од избора (Sartori, 2001, 150), а ову наду грађани и народи у Босни и Херцеговини више и немају, с обзиром да од обнове вишепартизма нису успјели изабрати добру власт и да на изборе излазе да не би побиједили они други, да би изабрали исто или мање зло, из навике, клијентелистичких и коруптивних интереса и обавеза и слично. Избор добре власти у Босни и Херцеговини ограничен је успостављеним партократским системом, који има тенденцију колонизовања и свођења парламентарних институција на партијски привјесак (Vasović, 2008, 115), неинституционализованим системом кога одликује недовољна партијска компетиција, неусклађеност легитимности партија и избора и доминација партијских лидера (Mainwaring, 1998, 71) и постојањем водећих етнопартија са обиљежјима картелских партија, које олигополизирају политички простор приказујући се као једини озбиљан избор бирачима, замрзавају представничку функцију и програмски се врло мало разликују (Ravlić, 2008, 208-209).

Модел за прогнозу избора власти континуитета или промјена

Избор власти континуитета или промјена повезан је са избором добре или лоше власти, који се са сигурношћу може оцјењивати послије избора и са приличном поузданошћу прогнозировать прије избора на основу посебно креираног модела. Власт континуитета подразумејева непромијењено стање у погледу резултата, остваривања изборних програма и рјешавања битних проблема прије и послије избора, а власт промјена промијењено стање на боље послије избора. Такође, власт континуитета може подразумејевати поновљен избор добре власти која је имала задовољавајуће резултате или поновљен избор лоше

власти која је имала незадовољавајуће резултате у претходним изборним циклусима. Промјена власти најчешће подразумијева избор боље власти од претходне, а у изузетним околностима избор лошије власти. Власт континуитета приликом које је поновљен избор лоше власти и власт промјена приликом које је добра власт замијењена лошијом може подразумијевати избор истих или других владајућих партија и оваква ситуација је својствена дефектним представничким системима са неконсолидованим политичким партијама, непоштеним изборима, корупцијом, одсуством владавине права, иностраним утицајем и другим системским поремећајима.

Модел за прогнозу избора власти континуитета или промјена креиран је за национално подијељена друштва и нестабилне представничке системе са неконсолидованим релевантним политичким партијама и непоштеним изборима, који као варијабле има заступање посебних интереса конститутивних народа, рјешавање битних проблема у заједници, остваривање изборних програма, вршење власти и корупцију изборног процеса и њихов утицај на добар изборни резултат.

Модел за прогнозу избора власти континуитета или промјена

ВАРИЈАБЛА	ОПЦИЈЕ ВАРИРАЊА	УТИЦАЈ НА ДОБАР ИЗБОРНИ РЕЗУЛТАТ
Заступање посебних интереса конститутивних народа	Потпуно игнорисање интереса конститутивних народа	никакав
	Заступање посебних интереса свих конститутивних народа	мали
	Неманипулативно заступање посебних интереса једног конститутивног народа	велики
	Манипулативно заступање посебних интереса једног конститутивног народа	изузетно велики
Рјешавање битних проблема у заједници	Потпуно игнорисање рјешавања битних проблема	никакав
	Постојање изборних програмских циљева за рјешавање битних проблема за које политичка партија нема потребан капацитет	изузетно мали
	Постојање изборних програмских циљева за рјешавање битних проблема за које политичка партија има потребан капацитет	просјечан
Остваривање изборних програма	Изузетно мало остваривање изборних програма	никакав
	Мало остваривање изборних програма	изузетно мали
	Половично остваривање изборних програма	мали
	Наполовично остваривање изборних програма	просјечан
Вршење власти	Лоши резултати вршења власти	никакав
	Бољи резултати вршења власти од претходне	просјечан
	Добри резултати вршења власти	велики
Корупција изборног процеса	Изузетно мали коруптивни капацитет	изузетно мали
	Мали коруптивни капацитет	мали
	Просјечан коруптивни капацитет	просјечан
	Велики коруптивни капацитет	велики

Према овом моделу највећи утицај на изборни резултат у национално подијељеним друштвима са неразвијеним представничким системом има заступање посебних националних интереса, чије је учешће у утицају на изборни резултат преко 50%, затим успјешност вршења власти и корупција изборног процеса, чије је учешће у утицају на изборни резултат мање од 50% и на крају, рјешавање битних проблема у заједници и остваривање изборних програма, чије је учешће у утицају на изборни резултат мање од 25%. Када се ради о заступању посебних националних интереса они имају програмску и остварену, као и манипулативну и неманипулативну димензију, уз напомену да политичке партије које игноришу посебне националне интересе не могу остварити добар изборни резултат у национално подијељеним друштвима. Политичке партије које заступају посебне интересе једног конститутивног народа могу остварити много боље изборне резултате од политичких партија које би покушале заступати интересе свих конститутивних народа. Водеће и друге етнопартије у Босни и Херцеговини програмски и политички су препознатљиве као бошњачке, српске и хрватске по блискости и односу према интересима бошњачког, српског или хрватског народа, државном уређењу и надлежностима, ентитетима, ОХР, чланству у НАТО, односима са Србијом, Хрватском и другим државама, демилитаризацији и последњем рату, по којима постоје различити етнопартијски и национални интереси, циљеви и ставови (Дејановић, 2017, 157-159). Рјешавањем проблема државног уређења и других, око којих постоје етнопартијске разлике, подјеле и манипулације, смањило би се утицај заступања посебних интереса конститутивних народа на изборни резултат.

Овај модел примјењује се да би се за релевантне политичке партије утврдио кредибилитет и прогнозирала могућност остваривања добрих изборних резултата и избор власти континуитета или промјена. Према овом моделу утврђује се кредибилитет и конкурентност водећих и других релевантних политичких партија које учествују на изборима на основу више варијабли и опција њиховог варирања, као и прогнозира избор власти континуитета или промјена на основу капацитета релевантних етнопартија које имају, односно које им припадају према опцијама за дате варијабле. Водеће и друге релевантне политичке партије предизборно се тестирају по основу утицаја њихових опција за сваку варијаблу на изборни резултат, са нагласком да се посебно тестира утицај опција које се могу довести у везу са избором власти континуитета или промјена.

Утицај понуђених опција на изборни резултат је различит и он се приликом процјене изборног резултата узима као просјечан за све опције. То значи да опција заступања интереса конститутивних народа, која има највећи утицај на изборни резултат, бива умањена утицајем осталих опција, уз напомену да то умањење код неких бирача може бити мање због већег утицаја опције заступања националног интереса од других опција и да не може бити мање од утицаја које на изборни резултат има стабилно етнопартијско бирачко тијело, које због клијентелистичко-коруптивних разлога гласа за своју етнопартију, без обзира на утицај осталих опција. Политичке партије које имају више опција са већим утицајем на добар изборни резултат по понуђеним варијаблама имаће

бољи изборни резултат у односу на друге конкурентске политичке партије. Избор власти континуитета треба очекивати када политичке партије имају приближно исте опције по варијаблама као владајуће партије из претходног изборног циклуса, а избор власти промјена када се значајније разликују по опцијама за варијабле од владајућих партија из претходног изборног циклуса. На избор власти промјена посебно утичу опције из варијабли успјешности вршења власти, рјешавања битних проблема у заједници и остваривања изборних програма.

Овај модел примјењив је и на друштва са неконсолидованим представничким и партијским системом која нису национално подијељена, гдје се предвиђање доброг изборног резултата и избора власти континуитета или промјена врши на основу односа према неријешеним проблемима и капацитета за вршења власти, остваривање изборних програма и корупције изборног процеса.

Проблеми на које релевантне политичке партије немају одговор

У Босни и Херцеговини постоје двије групе значајних проблема на које водеће етнопартије и државна, ентитетске и кантоналне власти немају одговарајући одговор. Прва група проблема су они у вези са национално, вјерски и политички подијељеним друштвом, који захтијевају прилагођеност државног уређења, политичког система и политика, имају за посљедицу различите интересе и циљеве, национализам, конфликте и нестабилну власт и на које водеће етнопартије и власт могу утицати на начин да их рјешавају или нерјешавају, неманипулативно или манипулативно заступају и доприносе умањењу, одржавању или повећању негативних посљедица подијељености. Умјесто одговора на ове проблеме и посљедице подијељености, водеће етнопартије одржавају, продубљују и замрзавају подјеле на начин да имају циљеве, политичке пројекте и рјешења који су неприхватљиви за друге конститутивне народе, истичу интересе, права, жртве и проблеме само њиховог народа које једино оне могу политички заштитити, остварити и ријешити и потцјењују или игноришу права, интересе, жртве и проблеме друга два конститутивна народа у Босни и Херцеговини. Друга група проблема односи се на политички систем, спољно-политичке приоритете и утицај, владавину права, криминал, животни стандард, незапосленост, заостајање у развоју, сиромаштво, депопулацију, масовно иселавање у иностранство и друге проблеме.

Октроисани политички систем и државно уређење имају за посљедицу незадовољну већину, постојање кризе политичке заједнице и непомирљивих идеја и пројеката о државном уређењу као централизованом, децентрализованом, федералном или конфедералном, безентитетском, двоентитетском или троентитетском, преддејтонским, дејтонским или постдејтонским, протекторатом, полупротекторатом или непротекторатом и одсуство демократије, неразвијеност представничке и непостојање партиципативне компоненте и партијску узурпацију институција, јавног сектора, медија, избора, ресурса и поли-

тичког простора. Водеће етнопартије у Босни и Херцеговини за сада немају намјеру да одговоре на ове проблеме на начин да се постигне унутрашњи договор о државном уређењу, консолидацији представничког система, пројектовању и изградњи демократског система, укидању институције високог представника, ослобађању изборног система, јавне управе, предузећа, радио-телевизијских сервиса и других јавних институција од узурпације политичких партија и реформи јавне управе и других сектора које не би вјечно трајале.

Програмски циљеви о цјеловитој, сувереној, демократској и регионализованој Босни и Херцеговини, уставној реформи, изградњи повјерења међу народима и грађанима, посебном статусу Сребренице и Жепе, уређењу Мостара као јединственог градског подручја, успостави државног министарства за иселеништво, наставку реформе јавне управе и други (Странка демократске акције), изградњи демократског социјализма и државе благостања, уређењу Босне и Херцеговине као функционалне и децентрализоване државе, јачању институција државне власти, изградњи система парламентарне демократије, партиципацији грађана приликом доношења одлука, имплементацији европске повеље о локалној самоуправи, развоју цивилног друштва, досљедном провођењу људских права, смањењу чиновничко-бироградског апарата и други (Социјалдемократска партија БиХ), Босни и Херцеговини као федералној државној заједници, Републици Српској као федералној јединици са снажним надлежностима, високом степену демократије, људских права и владавине права, учешћу грађана у одлучивању, слободи медија, подршци невладиним организацијама и други (Савез независних социјалдемократа), дејтонском и двоентитетском уређењу Босне и Херцеговине, Републици Српској као правној држави, напуштању неолибералног концепта, враћању пренесених надлежности на ентитетски ниво, укидању институције високог представника, суштинској реформи јавне управе квалитативно другачијој од спроведене, смањењу државног апарата и други (Српска демократска странка), преустроју Босне и Херцеговине, доношењу новог устава, јачању локалних заједница, измјени изборног закона, реституцији, јавном РТВ каналу на хрватском језику и други (Хрватска демократска заједница БиХ) су недовољни, различити, дијелом супростављени и пројектно неразрађени да би се оствариле промјене државног уређења и политичког система и више служе за етнопартијско легитимисање и позиционирање, придобијање једнонационалног бирачког тијела, одржавање подјела и навикавање грађана да обећано углавном неће бити остварено.

У Босни и Херцеговини постоје етнопартијске разлике о чланству у НАТО и односима са Србијом, Хрватском и другим државама са импликацијама на спољну и унутрашњу политику. Осим наведених, постоји проблем отвореног мијешања у унутрашње послове представника других држава и спољни утицаји којим се нарушава суверенитет, крши Бечка конвенција о дипломатским односима¹ и дестабилизују унутрашњи односи. Доказ спољнополитичке

¹ Чланом 41 тачка 1 Бечке конвенције о дипломатским односима прописана је дужност уздржавања од мијешања у унутрашње послове друге државе (<http://www.ius.bg.ac.rs/prof/materijali/milboj/Konvencija%20o%20diplomatskim%20odnosima.pdf>).

подијелености и нејединства су програмски циљеви о чланству у НАТО (Странка демократске акције, Хрватска демократска заједница БиХ и Социјалдемократска партија БиХ), унапређење односа са државама чланицама ОИЦ, анулирање антибосанских и антибошњачких лобирања у свијету, обнова тужбе против Србије (Странка демократске акције), сарадња са Србијом (Српска демократска странка и Савез независних социјалдемократа), сарадња са Хрватском (Хрватска демократска заједница БиХ) и право Републике Српске на аутономну спољну политику и међународну сарадњу (Српска демократска странка).

Проблеми владавине права и криминала повезани су првенствено са функционисањем правосуђа, а затим радом владе и других институција у чијој надлежности је предлагање и спровођење закона. Реформа правосуђа, која је у већем дијелу спроведена као пројекат међународне заједнице, успоставила је углавном непромијењено, затворено, корумпирано, недовољно ефикасно, ником одговорно и тешко приступачно правосуђе. Програмски циљеви о реформи и независном правосуђу (Странка демократске акције и Српска демократска странка), борби против криминала и одузимању незаконито стечене имовине (Странка демократске акције, Српска демократска странка, Савез независних социјалдемократа и Социјалдемократска партија БиХ) показују да већина водећих етнопартија нема у програмском фокусу проблем правосуђа и да су више пута поновљени и неостварени циљеви о реформи правосуђа и борби против криминала неискрени и обмањујући.

Босна и Херцеговина све више заостаје у развоју и животном стандарду за развијеним европским државама, укључујући и двије бивше југословенске републике које су чланице Европске уније. Владајуће етнопартије имају програмске циљеве о расту бруто домаћег производа, реиндустријализацији, развоју пољопривреде и других привредних грана, изградњи саобраћајне и друге инфраструктуре, расту извоза, растерећењу привреде, подстицајима, повећаној запослености, смањењу сиромаштва, праведнијој социјалној заштити, реформама образовног, здравственог, пензионог и других сектора, демографској обнови и друге који се дјелимично или уопште не остварују. Проблем све масовнијег одласка незапослених и запослених младих и стручних кадрова на рад и живот у иностранство повезан је са малим платама, незапосленошћу, дискриминацијом приликом запошљавања, неправдом, незнањем и извјесношћу да неће бити промјена и избора добре власти.

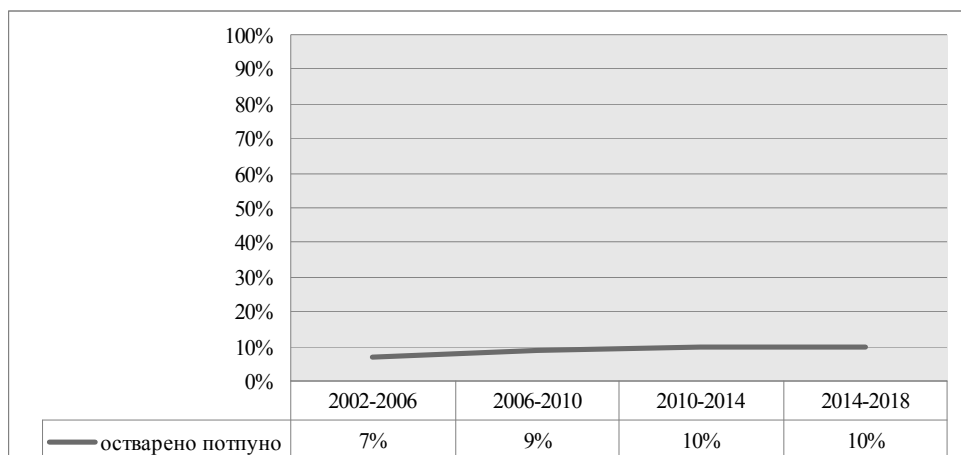
Остваривање партијских изборних програма

Политичке партије доносе изборне програме са циљевима и политикама које би као владајуће требале остварити у изборном циклусу. Изборни програми су агенда документи са прецизним ставовима према одређеним питањима која су на дневном реду партијске политике у неком дефинисаном периоду (Павловић, 2011, 145), они садрже обећања, рјешења за проблеме и елементе за посебне јавне политике које политичке партије намјеравају спроводити ако

дођу на власт (Касаповић, 2003, 156-157). Политичке партије имају изборне програме као дио њихове понуде на изборима, гдје већи утицај на бираче има успјешност у заступању посебних интереса и остваривању обећања од самих изборних програма.

Партијски капацитети за остваривање изборних програма провјеравани су анализом остваривања циљева из изборних програма водећих владајућих партија у претходна четири изборна циклуса.

Остваривање изборних програма 2002-2018

Извор: Дејановић, 2016, 64.

На графикону су подаци о потпуно оствареним циљевима из изборних програма водећих владајућих партија у претходна четири изборна циклуса. Ови подаци показују да водеће партије у Босни и Херцеговини имају изузетно мали капацитет за остваривање својих изборних програма, с обзиром да су од 2002. до 2018. године просјечно потпуно оствариле од 7% до 10% циљева из изборних програма.² У последњем изборном циклусу водеће владајуће етно-партије поново нису оствариле циљеве, као што су реформа државног и ентитетских устава, потпуна provedба анекса VII из Дејтонског мировног споразума, завршетак реформе јавне управе, правосуђа, образовања и здравства, ревизија приватизације, ефикасније процесуирање корупције, организованог криминала и ратних злочина, реструктуирање и смањење јавне потрошње, равномјернији регионални развој, модерна и одржива пољопривреда, ревитализација демографске слике и перспектива за младе (Странка демократске акције), изградња правне и демократске државе, уставне промјене које рјешавају хрватско национално питање, реформа изборног закона и државне управе, кандидатски статус у Европској унији, борба против организованог криминала, побољшање животног стандарда, демографска обнова и квалитетнија здравстве-

² Према моделу који је креирао аутор, политичке партије које као владајуће потпуно остваре мање од 25% програмских циљева имају изузетно мали капацитет за остваривање изборних програма (Дејановић, 2017, 74).

на заштита (Хрватска демократска заједница БиХ), враћање пренесених надлежности са државног на ентитетски ниво, јефтинија и ефикаснија држава, елиминисање корупције, растерећење привреде и развој пољопривреде (Савез независних социјалдемократа).³

Водеће владајуће партије у претходна четири изборна циклуса биле су Хрватска демократска заједница БиХ у четири, Странка демократске акције и Савез независних социјалдемократа у три и Српска демократска странка и Социјалдемократска партија БиХ у једном изборном циклусу, уз напомену да су Српска демократска странка и Странка демократске акције, као друге по подршци свог једнонационалног бирачког тијела, биле у још једном изборном циклусу владајуће на државном и федералном нивоу. Осим што су водеће владајуће или опозиционе партије, оне су и водеће етнопартије које су имале највећу подршку свог једнонационалног бирачког тијела у протекла четири изборна циклуса.

Партијски капацитети за остваривање изборних програма

Водеће владајуће партије	2002-2006			2006-2010			2010-2014			2014-2018			Капацитет за остваривање изборних програма
	потпуно	дјелимично	никако	потпуно	дјелимично	никако	потпуно	дјелимично	никако	потпуно	дјелимично	никако	
СДА	9%	43%	48%	8%	34%	58%	6%	15%	79%	11%	16%	73%	изузетно мали
СДС	2%	42%	56%							12%	15%	73%	изузетно мали
ХДЗ БиХ	14%	42%	44%	3%	50%	47%	9%	24%	67%	8%	24%	68%	изузетно мали
СДП БиХ							9%	16%	75%				изузетно мали
СНСД				11%	53%	36%	17%	25%	58%	10%	30%	60%	изузетно мали

Извор: *Дејановић, 2011, 22 и 88; Дејановић, 2017, 92, 124, 139 и 151.*

Све водеће владајуће и опозиционе партије у Босни и Херцеговини имале су изузетно мали капацитет за остваривање изборних програма у претходна

³ Прије четири године провјерена хипотеза да на изборима 2014. године грађани у БиХ поново нису успјели изабрати добру или релативно добру државну, ентитетску и кантоналну парламентарну и извршну власт (Дејановић, 2016, 75), поново је потврђена резултатима анализе остваривања изборних програма, стањем у репрезентативним областима, неријешеним проблемима и оцјеном успјешности власти у изборном циклусу 2014-2018. година.

четири изборна циклуса. То значи да Хрватска демократска заједница БиХ, Странка демократске акције, Савез независних социјалдемократа, Српска демократска странка и Социјалдемократска партија БиХ немају предност на изборима по основу бољег капацитета за остваривање изборних програма и да њихов капацитет за остваривање изборних програма неће имати утицаја на изборног побједника и резултат у оквиру три једнонационална бирачка тијела.

Од водећих етнопартија у Босни и Херцеговини не може се очекивати значајно боље остваривање изборних програма у изборном циклусу 2018-2022. година, с обзиром да ни једна од њих у претходна четири изборна циклуса није показала напредак на којем би било засновано такво оптимистичко предвиђање. Промјена и боље власти у Босни и Херцеговини неће бити док водеће етнопартије не буду имале капацитет да потпуно остваре преко 50% циљева из изборних програма. За овај сценарио потребно је испунити најмање три предуслова, а то су појава нових кредибилних етнопартија или да постојеће водеће етнопартије промијене руководства и политике, да имају реалније програмске циљеве и да изаберу одговорније и компетентније кадрове на функције у институцијама парламентарне и извршне власти.

Стање у репрезентативним областима 2014-2018. година

Стање у одабраним репрезентативним областима на почетку и крају изборног циклуса на најбољи начин показују да ли је изабрана власт била успјешна или неуспјешна. На крају овог изборног циклуса стање у одабраним областима може бити боље, исто или лошије у односу на стање у 2014. години, односно са напретком, без напретка или непромијењено на боље као исто или лошије и са мањим или већим напретком и промјенама на боље.

Стање у репрезентативним областима 2014-2018

Репрезентативне области	БиХ		ФБиХ		РС	
	2014	2018	2014	2018	2014	2018
Политички систем	партократија		партократија		партократија	
Евроинтеграције	без напретка					
Корупција (ИПК/ранг)	39/80	38/91				
Јавна управа	нереформисана		нереформисана		нереформисана	
БДП (милијарди еура)	14,1	16,2	9,1	10,6	4,5	5,2
Јавни дуг (милијарди еура)	5,5	5,7	3,1	3,8	2,5	2,7
Аутопутеви (км)	124,4	213,7	90,7	101,7	33,7	112
Запослени/ незапослени	707725	802718	443587	526459	241544	263739
	547112	450067	387405	337127	142675	114364
Плате (еура)	425	452	427	459	422	435
Пензије, КМ			188	206	170	188
Сиромаштво	17,9%	16,9%				
Одлазак у иностранство	30000	40000				

Извор: Агенција за статистику БиХ, Федерална агенција за статистику, Републички завод за статистику, Централна банка БиХ, Аутоцесте ФБиХ, Аутопутеви РС, Дирекција за економско планирање БиХ и www.блиц.рс (за индекс перцепције корупције, бруто домаћи производ и сиромаштво узети су последњи званично објављени подаци за претходну годину, а за изграђене аутопутеве дионице које су завршене до краја септембра 2018. године).

На основу података о стању у репрезентативним областима на почетку и крају изборног циклуса 2014-2018. година може се закључити да у половини области није било напретка, уз напомену да је стање у политичком систему, евроинтеграцијама и јавној управи приближно исто, а у областима борбе против криминала, јавног дуга и одласка у иностранство нешто лошије него на почетку изборног циклуса. У областима бруто домаћег производа, запошљавања и изградње аутопутева остварен је мањи напредак, док је у областима плата, пензија и сиромаштва тај напредак симболичан. Када би се на основу стања у овим областима и оствареног напретка у овом изборном циклусу оцјењивале владе и владајуће партије од 1 до 5, гдје се област у којој није остварен напредак оцјењује са 1, област у којој је остварен изузетно мали напредак оцјењује са 2, област у којој је остварен нешто већи напредак оцјењује са 3, област у којој је остварен велики напредак оцјењује са 4 и област у којој је остварен изузетно велики напредак оцјењује са 5, онда би оцјена влада и владајућих партија у изборном циклусу 2014-2018. година била 1,8. Незадовољавајући резултати државне, ентитетских и кантоналних власти у изборном циклусу 2014-2018. година неће имати значајнијег утицаја на избор владајућих партија у изборном циклусу 2018-2022. година, изузев да би могли утицати на нешто лошије изборне резултате водећих владајућих партија и на евентуално мање постизборне промјене у владајућој структури.

На почетку и крају овог изборног циклуса политички систем био је и остао доминантно партократски, са неразвијеном представничком и непостојећом партиципативном компонентном, неконсолидованим партијским системом, непоштеним изборима, недефинисаним јавним интересом и све израженијом партијском узурпацијом. У областима европских интеграција, реформе јавне управе и борбе против криминала није било напретка у протеклом четворогодишњем периоду, ако се узме у обзир да није остварен циљ о кандидатском статусу, да није било планираног напретка у остваривању стратегије реформе јавне управе и да се десио пад по основу ранга у свијету и индекса перцепције корупције.

У протеклом четворогодишњем периоду започео је опоравак привреде, што показује раст бруто домаћег производа. Обећана и започета изградња аутопутева настављена је у овом изборном циклусу, уз напомену да је већи напредак остварен у Републици Српској и да би ова изградња могла бити интензивнија с обзиром на стање, заостајање за другим државама у региону и могућност већег коришћења домаћих извора финансирања. Раст запослености, а посебно пад регистроване незапослености има мање везе са растом бруто домаћег производа, а више је последица одласка преко 100 хиљада незапослених

и запослених на рад у иностранство у протеклом четворогодишњем периоду, рестриктивних услова за регистравање, који су утицали на смањење броја регистрованих незапослених и манипулација за подацима о незапосленим. Просјечна плата у Босни и Херцеговини мања је 2,4 пута од просјечне плате у Словенији, а просјечна пензија у Босни и Херцеговини, која износи само 44% просјечне плате, мања је 3,2 пута од просјечне пензије у Словенији.

Партијски капацитети за корупцију изборног процеса

Изборни резултати не осликавају толико интересе бирача, колико средства која стоје на располагању супростављеним партијама (Хејвуд, 2004, 451). Могућности манипулација и превара на изборима су прилично велике, а новац у томе има пресудну улогу (Васовић, 2008, 112). Партијски капацитети за корупцију изборног процеса у Босни и Херцеговини подразумевају постојање могућности и способности за коруптивно дјеловање на бираче, органе за спровођење избора, медије, правосуђе и друге актере изборног процеса у циљу да политичке партије и кандидати остваре што бољи изборни резултат. У зависности да ли су политичке партије владајуће, парламентарне или непарламентарне, капацитети за корупцију изборног процеса могу бити изузетно велики, велики, осредњи, мали и изузетно мали. За корупцију изборног процеса политичке партије и кандидати користе новац, јавне ресурсе, чланство у органима за спровођење избора и други утицај које систем омогућава, подстиче у несанкционише.

Политичке партије и кандидати у Босни и Херцеговини корумпирају бираче на директан начин плаћањем гласова и контролом извршавања обавезе плаћеног гласања на изборима, запошљавањем и обећањем запошљавања у јавном сектору,⁴ додјелом и обећањем додјеле стипендија за школовање, социјалне помоћи и других новчаних давања, рјешавањем личних и групних комуналних проблема и давањем друге користи, а на индиректан начин повећањем плата, пензија, социјалних примања и других права, исплатом дуговања по разним основама, извођењем инфраструктурних радова, рјешавањем локалних комуналних и других проблема, отварањем производних погона и других објеката,⁵ доношењем популистичких закона и на друге начине у изборној години. Владајуће партије имају пуни капацитет за све наведене облике директног и индиректног корумпирања бирача, док невладајуће партије имају ограничене капацитете за ову врсту корупције. Треба имати у виду да су водеће и друге

⁴ Владајуће партије на свим нивоима у Босни и Херцеговини контролишу запошљавање у јавном сектору на начин да се у њему искључиво запошљавају они који имају партијску препоруку, да се дискриминишу сви они који су партијски неподобни и да у томе нема разлике између владајућих и опозиционих парламентарних партија.

⁵ Завршетак радова и пуштење у саобраћај дионице аутопута Бањалука-Прњавор планирано је пред изборе 2018. године (<https://www.nezavisne.com/ekonomija/privreda/Otvaranje-dionice-autoputa-Banja-luka-Prnjavor-rocetkom-septembra/489279>), као и отварање реконструсаног објекта Универзитетског клиничког центра РС у Бањалуци.

парламентарне партије у Босни и Херцеговини успоставиле клијентелистичко-корупционашки систем и односе са чланством, гласачима, грађанима, медијима, пословним сектором и већим дијелом квазицивилног друштва, којим одржавају своје основно бирачко тијело и увећавају га у предизборној кампањи.

Бирачки одбори, локалне изборне комисије и централна изборна комисија су партијски органи за спровођење избора, који с обзиром на партијску зависност и коруптивне интересе и намјере политичких партија и кандидата не могу обезбиједити поштене изборе у Босни и Херцеговини. Водеће политичке партије обезбјеђују већину куповином мјеста у бирачким одборима од мањих политичких партија и независних кандидата. Већина мањих политичких партија и независних кандидата учествује на изборима са циљем трговања и профитирања од продаје мјеста у бирачким одборима, а неки од њих су пријављени од већих политичких партија са циљем да овим партијама уступе мјеста у бирачким одборима (Дејановић, 2016, 69). Најчешће злоупотребе чланова бирачких одбора су сугерисање за кога да се гласа, контрола појединачног гласања, гласање у име одсутних, дописивање директних гласова кандидатима, чињење гласачких листића неважећим, толерисање недозвољених партијских активности на бирачком мјесту и друге, а локалне и централна изборна комисија покривају ове и врше друге нерегуларности у корист фаворизованих политичких партија и кандидата. Све цивилне и друге иницијативе и кампање да се органи за спровођење избора учине непартијским или мање партијским и да се обезбиједи други услови за поштеније изборе нису прихваћене.⁶

Медији у Босни и Херцеговини су ентитетски, национално, партијски и интересно подијелени, што за посљедицу има да су јавни и професионални интерес подређени националним, етнопартијским, комерцијалним, донаторским, предизборним, коруптивним и другим интересима (Дејановић, 2016, 60). Под владиним, партијским, комерцијалним и донаторским утицајем већина медија се понаша као нескривено режимска или антирежимска⁷ и блиска неким политичким партијама и кандидатима или као дискретно режимска или антирежимска на начин да мање или више фаворизују одређене партије, кандидате и теме. У медијском простору приказује се црно-бијела слика која грађанима сугерише избор водећих владајућих или водећих опозиционих партија, без постојања алтернативе, једнаке дистанце према једним и другим и дискретне понуде треће опције, чији би утицај могао бити да се изврше потре-

⁶ Прије избора 2014. године Центри цивилних иницијатива и више других организација цивилног друштва основали су коалицију „Под лупом“ са оствареним циљем да посматрају изборе и неоствареним циљевима да иницирају измјене изборног закона, обезбиједи непартијског председника бирачког одбора и онемогуће трговину чланством у бирачким одборима. Transparency International BiH годинама спроводи неуспјешну кампању са циљем транспарентнијег финансирања политичких партија и спречавања злоупотребе јавних ресурса у изборним кампањама, која је требала обезбиједити мање корумпиране и поштеније изборе у БиХ.

⁷ У Републици Српској Радио телевизија РС и Алтернативна телевизија су нескривено режимске, а Радио телевизија БН је нескривено антирежимска. Режим у Републици Српској и СНСД потпуно су узурпирали јавни радио-телевизијски сервис и придобили Алтернативну телевизију као комерцијалну телевизију након што је постала тајкунско власништво, а опозиционе партије имају на својој страни комерцијалну Радио телевизију БН, коју финансирају из локалних буџета и уз помоћ страних донатора.

бне промјене у политичком и изборном систему, да се водеће етнопартије промијене, да се појаве нове кредибилне партије са капацитетом да замијене постојеће водеће етнопартије или да се можда не гласа на изборима. Овакво понашање медија, које у изборној години постаје још наглашеније, последица је коруптивног утицаја политичких партија, влада, комерцијалних оглашивача и донатора на медије.

Правосуђе, полиција и ревизорске институције не санкционишу незаконности и корупцију у изборном процесу. Владајуће партије преко влада контролишу полицију и ревизорске институције кроз процес именовања и смјене функционера у овим институцијама,⁸ разматрања извјештаја о раду, одобравања буџетских средстава за њихов рад и друге механизме. Институције правосуђа, а посебно тужилаштва, нису под директном контролом влада и владајућих партија, али јесу у односу које подразумијева утицај, незамјерање, заштиту системског и режимског интереса и толерисање корупције у изборном процесу.

С обзиром на надлежности, буџете и друге јавне ресурсе највеће капацитете за корупцију изборног процеса имају ентитетске и кантоналне водеће владајуће партије, а затим локалне и државне владајуће партије. Од водећих етнопартија највећи коруптивни капацитет имају Савез независних социјалдемократата, Хрватска демократска заједница БиХ и Странка демократске акције, док је коруптивни капацитет Српске демократске странке и Социјалдемократске партије БиХ нешто мањи. Осим водећих владајућих партија, коруптивни капацитет имају и остале мање владајуће и парламентарне партије. Непарламентарне и мање политичке партије имају мали коруптивни капацитет и њихове могућности за корупцију изборног процеса су ограничене на трговање чланством у бирачким одборима, куповину гласова и корумпирање медија.

Изборна понуда и конкурентност

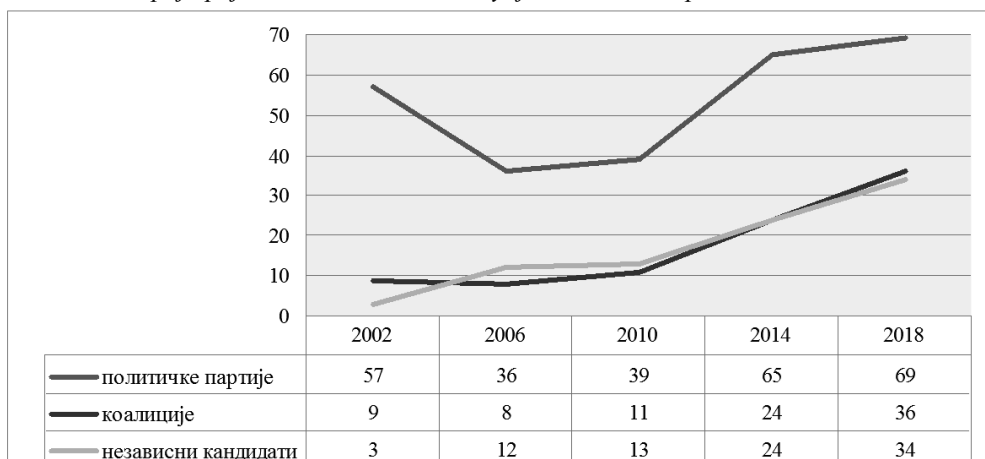
Изборна понуда и конкурентност има пресудан утицај на избор политичких партија и кандидата са капацитетом да обезбиједе промјену политичког система, владавину права, социјалну сигурност, развијеност, већи животни стандард и перспективу. За промјене и избор добре власти значајнија је квалитативна од квантитативне стране понуде, а посебно постојање веће представничке и програмске конкурентности етнопартија и кандидата и умањење коруптивних и других штетних утицаја на изборни процес. Посебан проблем је ограничена или дозирана понуда на изборима (Васовић, 2008, 111) и принуђеност гласача да бирају између унапријед одређених могућности (Канфора, 2007, 302), који у случају Босне и Херцеговине подразумијевају непостојање и неучествовање на изборима нових политичких субјеката са кредибилитетом да изврше потребне и очекиване промјене и принуђеност већине бошњачких би-

⁸ Примјер урушавања независности и кредибилитета ревизорских институција је оставка и избор партијски подобног новог главног ревизора РС, који су успјели након захтјева и притиска председника РС и Савеза независних социјалдемократата.

рача да бирају између Странке демократске акције и Социјалдемократске партије БиХ, већине српских бирача да бирају између Савеза независних социјалдемократа и Српске демократске странке и већине хрватских бирача да бирају само Хрватску демократску заједницу БиХ.

На изборима у Босни и Херцеговини од 2002. до 2018. године учествовали су политичке партије, коалиције и независни кандидати, чији се број мијењао од избора до избора.

Број пријављених политичких субјеката на изборима 2002-2018

Извор: Централна изборна комисија БиХ.

Након смањења на изборима 2006. и 2010. године, број политичких партија значајно је повећан на изборима 2014. и 2018. године, док је број коалиција и независних кандидата имао стални раст од избора 2002. године. Број политичких партија и независних кандидата повећан је углавном из коруптивних интереса, а број коалиција због интереса већих партија да поправе изборни резултат и покушају постати владајуће и мањих партија да удруживањем постану парламентарне.

За учешће на изборима 2018. године пријавили су се политичке партије, коалиције политичких партија и независни кандидати, које је могуће сврстати у пет група политичких субјеката. Првој групи припадају Странка демократске акције, Социјалдемократска партија БиХ, Савез независних социјалдемократа, Српска демократска странка и Хрватска демократска заједница БиХ, које као водеће етнопартије имају амбицију и велике изгледе да сачувају позицију водећих владајућих или опозиционих партија. Друга група су Савез за бољу будућност, Демократска фронта и Хрватска демократска заједница 1990 које имају амбицију и мале изгледе да постану једна од двије водеће етнопартије. Трећа група су мање парламентарне партије које имају амбицију да очувају тај статус, а четврта група су бивше парламентарне и нове политичке партије⁹ које

⁹ Дио нових политичких партија настао је у процесу одвајања од Српске демократске странке (Прва Српска демократска странка, Уједињена Српска и Покрет за успјешну Српску), Странке

имају амбиције да постану парламентарне партије или да остваре резултат који би им давао наду да постану парламентарне партије на неким будућим изборима. Пета група су мале политичке партије и независни кандидати који учествују на изборима из коруптивних интереса, са циљем да продају или уступе мјеста у бирачким одборима већим политичким партијама и остваре неку другу корист.

На конкурентност политичких партија на овогодишњим изборима у Босни и Херцеговини утицаће њихова развијеност и капацитети за вршење власти, заступање посебних интереса конститутивних народа, рјешавање најважнијих проблема, остваривање изборних програма и корупцију изборног процеса. Под развијеношћу политичких партија подразумијева се постојање партијске инфраструктуре, стабилних прихода, изборног искуства, програма и других ресурса.

Конкурентност водећих етнопартија на изборима 2018

Водећа етнопартија	Развијеност етнопартије	Капацитети за				
		вршење власти	заступање националног интереса	рјешавање проблема	остваривање изборних програма	корупцију изборног процеса
СДА	развијена	незадовољавајући	изузетно велики	мали	изузетно мали	изузетно велики
СНСД	развијена	незадовољавајући	изузетно велики	мали	изузетно мали	изузетно велики
ХДЗ БиХ	развијена	незадовољавајући	изузетно велики	мали	изузетно мали	изузетно велики
СДС	развијена	незадовољавајући за државни ниво	велики	мали	изузетно мали	велики
СДП БиХ	развијена		задовољавајући	мали	изузетно мали	велики

Подаци о конкурентности показују да Хрватска демократска заједница БиХ, без обзира на неконкурентност по основу капацитета за вршење власти, рјешавање проблема и остваривање изборног програма, поново неће имати озбиљног конкурента у хрватском бирачком тијелу. Странка демократске акције конкурентнија је по основу капацитета за манипулативно заступање интереса бошњачког народа и корупцију изборног процеса, а неконкурентнија по основу вршења власти у односу на Социјалдемократску партију БиХ. Савез независних социјалдемократа конкурентнији је по основу капацитета за манипулативно заступање интереса српског народа и корупцију изборног процеса, а неконкурентнији по основу резултата вршења власти у последњем изборном циклусу у односу на Српску демократску странку. У условима изједначене конкурентности на постизборни статус водећих етнопартија и формирање парламентарне већине и влада пресудан утицај може имати већи коалициони потенцијал етнопартија.

демократске акције (Независни блок, Народ и правда и Покрет за демократски акцију) и Демократске фронте (Грађански савез).

Утицај корупције изборног процеса на конкурентност политичких партија постоји у државама са системском корупцијом и непоштеним изборима. Такође, конкурентност политичких партија по основу капацитета за заступање интереса конститутивних народа има манипулативну димензију, која значајно утиче на њихову конкурентност на изборима. Етнопартије у Босни и Херцеговини, посебно оне водеће, манипулишу са интересима конститутивних народа када их истичу као угрожене, неоствариве или тешко оствариве и увећане или измишљене, као и када их одржавају и не рјешавају са циљем да сачувају манипулативни простор. Треба имати у виду да манипулативно заступање интереса конститутивних народа и корупција изборног процеса умањују конкурентност политичких партија на изборима по основу успјешности вршења власти, способности рјешавања битних проблема и остваривања изборних програма.

Закључак

Према прогностичком моделу за избор власти промјена у Босни и Херцеговини потребни су поштени избори и кредибилне политичке партије са капацитетом да неманипулативно заступају посебне интересе конститутивних народа, да имају политички пројекат и капацитет за рјешавање битних проблема у држави, ентитетима и кантонима и да у већем дијелу остварују изборне програме. Системска, партијска, програмска и предизборна анализа показују да не постоје кредибилне политичке партије и да водеће и друге релевантне етнопартије, осим углавног манипулативног заступања посебних бошњачких, српских и хрватских интереса и способности да корумпирају изборни процес, немају капацитете за рјешавање битних друштвених проблема, остваривање својих изборних програма и успјешно вршење власти. Провјером основне хипотезе утврђено је да ће на изборима 2018. године бити изабрана власт континуитета са вјероватно истим или са мање вјероватно промијењеним водећим владајућом етнопартијама. Поново се показало да у Босни и Херцеговини нема системских и других услова да се лоша власт замијени бољом и да постоји само избор између два зла, чиме се потврђује мисао нобеловца Иве Андрића о дуготрајној рђавој управи, поремећеном народу и неразликовању добра и зла.¹⁰

Може се очекивати да ће на изборима 2018. године Хрватска демократска заједница БиХ, Странка демократске акције, Савез независних социјалдемократа, Српска демократска странка и Социјалдемократска партија БиХ сачувати статус водећих етнопартија, уз малу вјероватноћу да Демократска фронта или Савез за бољу будућност БиХ могу угрозити позицију Социјалдемократске партије БиХ. Осим наведених политичких партија, велике изгледе да сачувају статус парламентарних партија имају Демократски народни савез, Партија демократског прогреса; Социјалистичка партија и Хрватска демократ-

¹⁰ Дуготрајно робовање и рђава управа могу толико збунити и унаказити схватање једног народа да здрав разум и прав суд њему отанчају и ослабе, да се потпуно извитопере. Такав поремећен народ не може више да разликује не само добро од зла, него и своју сопствену корист од очигледне штете” (Andrić, 1986, 162).

ска заједница 1990.¹¹ Нешто веће изгледе да сачувају него да изгубе статус ентитетских и кантоналних парламентарних партија имају Народни демократски покрет, Странка за Босну и Херцеговину, Наша странка, Босанско-херцеговачка патриотска странка, Странка демократске активности, Демократска народна заједница, Хрватска странка права, Посавска странка и још неке парламентарне партије. Нове политичке партије, које први пут учествују на парламентарним изборима, имају мале изгледе да постану парламентарне као чланице предизборних коалиција које предводе парламентарне партије или као отцијепљени дио водећих етнопартија.

Након избора 2018. године парламентарну већину на државном нивоу формираће највјероватније Хрватска демократска заједница БиХ, Странка демократске акције и Савез независних социјалдемократа, на нивоу Федерације БиХ и кантона Хрватска демократска заједница БиХ и Странка демократске акције или мање вјероватно ,коалиција Социјалдемократске партије БиХ, Демократске фронте и других мањих партија и на нивоу Републике Српске Савез независних социјалдемократа, Демократски народни савез и Социјалистичка партија или мање вјероватно, коалиција Српске демократске странке, Партије демократског прогреса и других мањих партија. Приликом ових прогноза, треба имати у виду да нису узети у обзир утицај предизборне кампање, иностраног фактора и других догађаја, који би могли имати ефекат интервентне варијабле и утицати да неке прогнозе не буду остварене.

У изборном циклусу 2018-2022. година биће настављен континуитет неостваривања већине циљева из изборних програма, игнорисања најважнијих државних, ентитетских и кантоналних проблема, одржавања партократског система и узурпације, евроинтеграцијских посртања, спорости у реформи јавне управе и других сектора, системске корупције, заостајања у развоју, иселјавања, неправде, бесперспективности, криза власти на државном и федералном нивоу због различитих етнопартијских циљева и навикавања већине на избор неуспјешне, неодговорне и криминализоване власти. За промјене и избор боље власти потребни су поштени избори, кредибилне политичке партије и политички систем са реформисаном представничком и успостављеном партиципативном компонентом. За поштене изборе потребни су су непартијски органи за спровођење избора, професионално правосуђе и некорумпиран изборни процес, за кредибилне политичке партије потребне су промијењене или нове партије са капацитетом за добро вршење власти и неманипулативно заступање интереса конститутивних народа, за представничку компоненту политичког система потребан је дефинисан јавни интерес и за партиципативну компоненту политичког система потребно је референдумско одлучивање о најважнијим питањима и друга укљученост грађана.

¹¹ Према истраживању ИПСОС из 2017. године ове политичке партије су имале рејтинг на основу кога се може очекивати да ће на изборима 2018. године остварити резултате да постану и остану водеће и парламентарне партије (<https://www.klix.ba/vijesti/bih/ovo-je-rejting-politickih-stranaka-u-bih-godinu-pred-opce-izbore/170927100>).

Литература:

1. Andrić, Ivo (1986). *Znakovi pored puta*. Sarajevo: Svjetlost.
2. Beri, Norman (2007). *Uvod u modernu političku teoriju*. Beograd: Službeni glasnik.
3. Dahl, Robert (2000). *O demokraciji*. Zagreb: Politička kultura.
4. Dejanović, Momir (2011). *Izbori u BiH 2006. i 2010. godine, obećanja, rezultati i imovina*. Doboј: Centar za humanu politiku.
5. Dejanović, Momir (2012). *Analiza ispunjenosti obećanog u izbornim programima vladajućih partija u BiH*, u: Politička odgovornost u BiH: teorijski i praktički pristupi. Sarajevo: Udruženje za političke nauke u BiH i UG Zašto ne, 33-40.
6. Dejanović, Momir (2014). *22 godine višepartizma u Bosni i Hercegovini, Srbiji i Hrvatskoј, partokratija umjesto demokratije*. Sarajevo: Rabić.
7. Dejanović, Momir (2016). *Elections in Bosnia and Herzegovina 2014: Are citizens able to elect government which will represent public instead of party interests?* u: Comparative Balkan Politics Vol. 1, No. 1. Podgorica: CeMI, 53-81.
8. Dejanović, Momir (2017). *Programi političkih partija, ideje, politički projekat i javni interes*. Banja Luka: Grafid.
9. Heјvud, Endru (2004). *Politika*. Beograd: Clio.
10. Hrvatska demokratska zajednica BiH. (2015). *Program Hrvatske demokratske zajednice Bosne i Hercegovine*. Dostupno na: http://www.hdzbih.org/sites/default/files/dokumenti/statut_program_programska_deklaracija_51459_0.pdf
11. Kanfora, Lučano (2007). *Demokratija*. Beograd: Clio.
12. Kaniņam, Frenk (2003). *Teorije demokratije*. Beograd: Filip Višnjić.
13. Kasapović, Mirjana (2003). *Izborni leksikon*. Zagreb: Politička kultura.
14. Kasapović, Mirjana (2005). *Bosna i Hercegovina, podijeljeno društvo i nestabilna država*. Zagreb: Politička kultura.
15. Lajphart, Arend (2003). *Modeli demokratije*. Beograd i Podgorica: CID i Službeni list.
16. Mainwaring, Scott (1998). *Party Systems in the Third Wave*, U: Journal of Democracy, 3:67–82.
17. Pavlović, Vukašin (2011). *Programski identitet političkih partija* u: Partije i izbori u Srbiji – 20 godina. Beograd: Friedrich Ebert Stiftung i Fakultet političkih nauka Centar za demokratiju.
18. Ravlić, Slaven (2008). *Dileme političkog predstavnishva*. Zagreb: Politička kultura.
19. Sartori, Đovani (2001). *Demokratija šta je to*. Podgorica: CID.
20. Savez nezavisnih sociјaldemokrata. (2003). *Program Saveza nezavisnih sociјaldemokrata*. Dostupno na: <http://www.snsd.org/images/dokumenti/politickiProgram.pdf>
21. Sociјaldemokratska partija BiH. (2015). *Program Sociјaldemokratske partije BiH*. Dostupno na: <http://sdp.ba/datoteke/uploads/PROGRAM-SDP-BIH.pdf>
22. Srpska demokratska stranka. (2010). *Program Srpske demokratske stranke*. Dostupno na: http://www.sdrs.com/UcitaneSlike/admin/Program_SDS.pdf
23. Stranka demokratske akcije. (2015). *Programska deklaracija*. Dostupno na: <http://sda.ba/home/wp-content/uploads/2015/06/PROGRAMSKA-DEKLARACIJA-SDA.pdf>
24. Sviift, Adam (2008). *Politička filozofija*. Beograd: Clio.
25. Vasović, Vučina (2008). *Savremene demokratije I*. Beograd: Službeni glasnik.

ELECTIONS IN BOSNIA AND HERZEGOVINA IN 2018

the choice of power of continuity or change

Summary: Will the power of continuity or change be elected at the elections in Bosnia and Herzegovina in 2018? The answer to this question and dilemma is given in the paper in a way to analyze the existence of pre-election party, program and other systemic conditions for the election of representatives in the institutions of parliamentary and executive power that will be in the 2018-2022 term. years to continue to ignore or solve the most important problems in Bosnia and Herzegovina, entities and cantons. The paper contains a prognostic model that can foresee the choice of the power of continuity or change in Bosnia and Herzegovina and other countries with an unconsolidated representative and party system based on the existence of credible political parties, representation of the interests of constituent peoples, the success of the exercise of power, the implementation of electoral programs and party bidding.

Key words: Bosnia and Herzegovina, elections, leading ethnoparties, representative system, good government, the power of continuity